Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Dos jidiše folk in tzifern

Leštzinski, Jankev

Berlin, 1922

קאפיטל 11. די אידן אין דייטשלאנד.

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8340

Visual Library

קאפיטל 11.

די אידן אין דייטשלאנד.

לויט דער אבסאלוטער צאל אידן פארנעמט דייטשלאנד דאס פערטע ארט אין אייראפע און דאס פינפטע ארט אין דער וועלט. די פאלגנדיגע טאבעלע גיט אונז א פארשטעלונג וועגן דעם וואוקס, ווי פון דער גאנצער, אזוי אויך פון דער אידישער באפעלקערונג אין דייטשלאנד פאר א פעריאד פון 40 יאר — פון 1871־טן ביז 1910־טן —, ביז דער לעצטער פאלקס־ציילונג, וואס איז פאר־געקומען דארטן.

טאבעלע XXXVII

דער וואוקס פון דער אלגעמיינער און פון דער אידישער באפעלקערונג אין דייטשלאנד.

יאר	די גאנצע באפעלקערונג	די אידישע באפעלקערונג	
		אבסאלוטע צאל	% פון דער גאנצער באפ.
1871	41 062 792	512 153	1,25
1880	45 236 061	561 612	1,24
1890	49 428 470	567 884	1,15
1900	56 367 178	586 833	1,04
1910	64 925 993	615 021	0,95

די אידן אין דייטשלאנד, ווי מיר זעהען, מאכן אויס נאר א קליינעם פראצענט — אין 1910־טן יאר אפילו וויניגער פון איין פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג — פיר מאל אומגעפער וויניגער, ווי אין אלע מלוכות, וואס מיר האבן ביז אהער באטראכט. אי דאס ווערט דער פראצענט אידן אין דייטשלאנד אלע מאל קלענער און קלענער. אין 1871־טן יאר האט דער פראצענט אידן געגרייכט 1,25 און שפעטער מיט 40 יאר נאר 0,95 פראצענט.

די ארומיגע באפעלקערונג אין דייטשלאנד וואקסט א סך אינטענסיווער, ווי די אידישע באפעלקערונג. דאס זעהען מיר פון די פאלגנדיגע ציפערן.

Creșterea pop.

דער צוואוקס ביי דער גאנצער און ביי דער אידישער באפעלקערונג.

יארן	אין פראצענטן: די גאנצע באפעלקערונג	די אידישע באפעלקערונג
1880—1871	10,16	9,65
1890—1881	9,27	1,12
1900—1891	14,04	3,33
1910—1901	15,18	4,80

quasi-egalitate de proporție

Disproporție defavorabilă

אין די ערשטע צען יאר איז דער צוואוקס ביי דער אידישער באפעלקערונג געווען כמעט גלייך, ווי ביי דער גאנצער באפעלקערונג. פון 1881־טן ביזן 1890־טן יאר איז דער צוואוקס ביי די דייטשע אידן געווען נאר א נידעריגער, סך־הכל 1,12, אכט מאל ווייניגער, ווי ביי דער ארומיגער באפעלקערונג. דאס דערקלערט זיך אין דער ערשטער רייהע מיטן שטארקן פאלן פון די גע־בורטן ביי די דייטשע אידן. אין די דאזיגע צען יאר איז אויך געווען אן אויסוואנדערונג פון די דייטשע אידן קיין אמעריקע, וואס ס'האט נאך מער פארקלענערט דעם וואוקס פון דער אידישער באפעלקערונג. אין א געוויסער מאס האבן אויך מיטגעווירקט צו דעם פאלן פונם וואוקס פונם דייטשן אידנ־טום די שמדן און געמישטע חתונות, וואס ווערן פון דעמאלט אן א שטענדיגע ערשיינונג. אין די 90־ער יארן און אין אנהויב פון 20־טן יארהונדערט פאר־בעסערט זיך אביסל די לאגע, און דער וואוקס פון דער אידישער באפעלקערונג דערגרייכט 3,33 פראצענט (1900—1891) און 4,80 (1910—1901). דער דאזיגער פאקט דערקלערט זיך דערמיט, וואס אין די לעצטע 20 יאר זיינען קיין דייטשלאנד געקומען פארהעלטניסמעסיג א סך אידן פון רוסלאנד און פון עסטרייך. די דאזיגע אנגעקומענע אידן האבן מיט זיך מיטגעבראכט די טבע פון ניט מורא האבן פאר קינדער — און זיי ווירקן אויף אזא אופן אויך אויף דעם נאטירליכן צוואוקס ביי די אידן אין דייטשלאנד. נאר אפילו אין די לעצטע פאר צענדליג יאר האט זיך די אידישע באפעלקערונג פארגרעסערט דריי־פיר מאל ווייניגער, ווי די גאנצע באפעלקערונג.

דייטשלאנד באשטייט פון באזונדערע מלוכות. לאמיר נאר זעהן, אין וואסערע מלוכות געפינען זיך די דייטשע אידן.

די דייטשע אידן אין באזונדערע מלוכות אין 1910-טן יאר.

מלוכה	אבסאלוטע צאל אידן	% פון דער גאנצער באפעלקערונג	% פון אלע אידן פון דייטשלאנד
פרייסן	425 926	1,04	69,25
בייערן	55 065	0,80	8,99
עלזאס־לאטארינגען	30 483	1,63	4,96
באַדן	25 896	1,21	4,21
העסן	24 063	1,88	3,91
האמבורג	19 472	1,91	3,17
זאקסן	17 587	0,37	2,86
ווירטעמבערג	11 982	0,49	1,78
אין אלע איבעריגע מלוכות	4 547	0,10	0,87
סך־הכל	**615 021**	**0,95**	**100,0**

אין פרייסן אליין וואוינט ביז זיבעציג (69,25) פראצענט פון אלע דייטשע אידן. אין בייערן — 8,99 פראצענט; אין עלזאס־לאטארינגען 4,96 פראצענט א. א. וו. א. א. וו. לגבי דער גאנצער באפעלקערונג מאכן די אידן אויס דעם גרעסטן פראצענט אין האמבורג — 1,91 און דעם קלענסטן אין זאקסן — 0,37, ניט רעכענענדיג די קליינינטשקע מלוכה'לאך, וואס פארמאגן אלע אינאיינעם א קליין גרופקעלע אידן פון 4547 נפשות (0,10 פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג).

אז די דייטשע אידן, וואס פארמאגן זעהר א גרויסן פראצענט פארשטייער פון די מאדערנסטע בורזשואזע קלאסן, האבן א נטיה צו קאנצענטרירן זיך אין גרויסע שטעט, איז אזוי נאטירליך און פארשטענדליך, אז מען פארשפארט כמעט דאס באווייזן.

פון יעדע הונדערט נפשות פון דייטשלאנד האבן געוואוינט אין גרויסע שטעט (מיט מער פון 100 טויזנט איינוואוינער):

יאר	ביי אידן	ביי דער נאנצער באַפעלקערונג
1900	42,72	15,90
1905	48,45	18.96

אין 1905־טן יאר איז כמעט א העלפט (48,45) פון אלע דייטשע אידן געווען קאנצענטרירט אין נאר גרויסע שטעט, ווען ביי דער גאנצער באפעלקערונג האט זיך געפונען אין אזעלכע שטעט נאך ווייניגער פון א פינפטל (18,96).

אין דער איינער שטאט בערלין האט זיך געפינען אין 1905־טן יאר א זעקסטל (16,26 פראצענט) פון אלע דייטשע אידן, ווען פון דער אלגעמיינער באפעלקערונג איז געווען דעמאלט אין בערלין סך־הכל 3,36 פראצענט, כמעט פינף מאל ווייניגער. נעמען מיר גרויס־בערלין (מיט די פארשטעט), באקומען מיר, אז אין גרויס־בערלין האט געלעבט אין 1900־טן יאר — 18,4 פראצענט פון אלע דייטשע אידן און אין 1910־טן יאר שוין 23,4 פראצענט, כמעט א פערטל פון אלע דייטשע אידן.

טיילן מיר די אידישע קהלות פון דייטשלאנד אין פארשיידענע קאטעגאריעס לויט דער אבסאלוטער צאל אידן, וועלן מיר באקומען פאלגנדיגע אינטערעסאנטע טאבעלע.

טאבעלע XXXIX

די דייטשע אידן אין פארשיידענע טיפן קהלות (1900).

קהלות	די צאל קהלות	די צאל אידן אין זיי	% פון אלע אידן אין דייטשלאנד
ביז 500 אידן	3331	222 275	37,88
פון 500 ביז 1000 אידן	65	44 474	7,58
פון 1000 ביז 5000 אידן	44	89 957	15,33
פון 5000 ביז 10 000 אידן	7	51 778	8,82
מער פון 10 טויזנט אידן	4	151 872	25,88
נימא קיין ידיעות	—	26 477	4,51
סך־הכל	3451	586 833	100,0

די דאזיגע ידיעות געהערן צום 1900־טן יאר; די קאנצענטראציע פון די דייטשע אידן פאר דער לעצטער צייט האט געוויס אריינגעטראגן ערנסטע שנוים אין די דאזיגע דאַטן. פונדעסטוועגן שטעלט פאר די געבראכטע טאבעלע א גרויסן אינטערעס. מיר זעהען, אז אין 4 קהלות מיט מער פון 10 טויזנט אידן האט געוואוינט שוין דעמאלט מער פון א פערטל פון אלע דייטשע אידן — 25,88 פראצענט. ס'איז נאר קיין ספק ניט, אז ביי היינטיגן מאמענט וואוינט אין די דאזיגע גרעסטע דייטש־אידישע קהלות מער פון א דריטל פון אלע דייטשע אידן. אט זיינען ציפערן, וואס געבן אונז דעם צושטאנד בנוגע צו דער אנגערירטער פראגע אין 1905־טן יאר.

אין 1905־טן יאר זיינען געווען אין דייטשלאנד:

% פון אלע אידן אין דייטשלאנד	די אבסא־לוטע צאל אידן	די צאל קהלות	קהלות מיט אידן
14,36	87 276	41	פון 1000 ביז 5000
6,31	38 356	6	פון 5000 ביז 10 000
32,71	198 845	7	מער פון 10 טויזנט
53,38	**324 477**	**54**	סך־הכל קהלות מיט מער פון 1000 אידן

אין 1900־טן יאר זיינען געווען אין גאנץ דייטשלאנד קהלות מיט מער פון 10 טויזנט אידן נאר 4 מיט 25,88 פראצענט פון אלע אידן און שפעטער, סך־הכל מיט פינף יאר, שוין 7 קהלות מיט 32,71 פראצענט פון אלע אידן אין דייטשלאנד. און דערמיט דערקלערט זיך, וואס די צאל פון די קהלות פון 1000 ביז 10 טויזנט האט זיך פארקלענערט פון 51 אויף 47. דריי פון די דאזיגע קהלות זיינען אויסגעוואקסן און זיינען אריבער אין דער קאטעגאריע פון קהלות מיט מער פון 10 טויזנט אידן, און איינע האט זיך פארקלענערט און איז אראפ צו דער קאטעגאריע קהלות מיט ווייניגער פון 1000 אידן. די קהלות פון 1000 ביז 10 טויזנט אידן האבן פאר די פינף יאר אנגעווארן 16 103 נפשות, ווען אין די גאר גרויסע קהלות — מיט מער פון צען טויזנט אידן — איז צוגעקומען 46 173. קומט אויס, אז דער עיקר זיינען די גאר גרויסע קהלות געוואקסן אויפן חשבון פון די קלייניטשקע קהלה'לאך מיט ווייניגער פון 1000 אידן אין יעדער. אט פון דארטן נייט די עמיגראציע אין די גרעסערע שטעט, און די

דייטשע אידן ווערן ניט נאר גרויס־שטאטישע, נאר אויך גרויס־קהלה'שע; דער פראצעס איז א צווייענדינער — די קאנצענטראציע שאפט קאמפאקטע געדיכט־באזעצטע גרויסע אידישע קהלות אין די גרויסע שטעט.

פון גאנץ דייטשלאנד לאמיר איבערגיין צו באזונדערע מלוכות. פרייסן פארמאגט, ווי מיר האבן געזעהן, ביז 70 פראצענט פון אלע דייטשע אידן, און פון פרייסן וועלן מיר דעריבער אנהויבן.

אין פרייסן זיינען געווען אין 1816־טן יאר 123 938 אידן, וועלכע האבן פארנעשטעלט לגבי דער גאנצער דעמאלטינער פרייסישער באפעלקערונג — 1,19 פראצענט; אין 1840־טן יאר איז געווען אין פרייסן — 194 558 אידן און זיי האבן אויסגעמאכט 1,33 פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג. דער פראצענט פון דער אידישער באפעלקערונג אין פרייסן איז געווארן העכער פאר דער דאזיגער צייט, דאס הייסט, אז דעמאלט איז די אידישע באפעלקערונג געוואקסן אינטענסיווער, ווי די ארומיגע באפעלקערונג. דאס דערקלערט זיך דערמיט, וואס ביי די דעמאלטיגע פרייסישע אידן איז געווען דער נאטיר־ליכער צוואקס א העכערער, ווי ביי דער איבעריגער באפעלקערונג, ווייל ביי די אידן איז די שטארבליכקייט געווען א נידעריגע. אין 1880־טן יאר איז גע־ווען אין פרייסן — 363 790 אידן און זיי האבן אויסגעמאכט, ווי אין 1840־טן יאר — 1,33 פראצענט פון דער ארומיגער באפעלקערונג. פון דעם דאזיגן יאר אן הויבט אן דער פראצענט פון דער אידישער באפעלקערונג פאלן אהן אן אויפהער. אין פרייסן זיינען געווען אידן:

1. אין 1880־טן 363 790 1,33 %
2. אין 1895־טן 379 716 1,19 %
3. אין 1910־טן 415 867 1,04 %

מיר זעהען, אז אין 1895־טן יאר האט דער פראצענט פון דער אידישער באפעלקערונג אין פרייסן זיך אומגעקערט צום צושטאנד פון 1817־טן יאר און אין 1910־טן יאר איז ער שוין אראפגעפאלן נאך נידעריגער — ביז 1,04 פרא־צענט פון דער גאנצער באפעלקערונג. און דערצו דארף מען געדיינקען, אז גראָד פאר די לעצטע פופצן־צוואנציג יאר איז געווען א באדייטנדיגע צוואנדערונג קיין פרייסן פון רוסישע און עסטרייכישע אידן. פארוואס שטייט אזוי אפ דער צוואקס פון די פרייסישע אידן? די הויפט־סבה באשטייט אינם שרעקליך

אינטענסיוון פאלן פון די צאל געבורטן ביי די פרייסישע אידן, ווי מיר וועלן זעהן אין צווייטן טייל פון אונזער בוך.

פרייסן באשטייט פון פראווינצן, וועלכע קאנען געטיילט ווערן, הן לויט דער עקאנאמישער אנטוויקלונג און הן לויט דעם נאציאנאלן צוזאמענשטעל, אין צוויי גאנץ באזונדערע חלקים. איין טייל פראווינצן, וואס באשטייט פון א געמישטער באפעלקערונג — דער עיקר פון דייטשן און פאלאקן —, געפינט זיך נאך אויף א נידעריגער מדרגה פון אינדוסטריע־אנטוויקלונג און קאן פאר־רעכנט ווערן פארן אגראר טייל פון פרייסן. פארקערט, די צווייטע גרופע פרא־ווינצן, וואס פארמאגט כמעט אויסשליסליך א דייטשע באפעלקערונג, שטייט אויף א הויכער מדרגה פון עקאנאמישער אנטוויקלונג און קאן פאררעכנט ווערן פארן אינדוסטריעלן טייל פון פרייסן. און אויב אין דער צווייטער גרופע פרא־ווינצן, אין די אינדוסטריעל־אנטוויקלטע, וואקסט די אידישע באפעלקערונג, הגם אין א קלענערער מאס פון דער ארומיגער באפעלקערונג, איז אין דער ערשטער גרופע פראווינצן פארקלענערט זיך אפילו די אבסאלוטע צאל אידן. ברייננען מיר די ציפערן פון די פראווינצן, וואו די אידישע באפעלקערונג פארקלענערט זיך.

טאבעלע XL

די פארקלענערונג פון דער אידישער באפעלקערונג אין איינינע פרא־ווינצן פון פרייסן.

פראווינצן	אבסאלוטע צאל אידן 88	אבסאלוטע צאל אידן 1910	די פארקלענערונג פון דער אידישער באפעלקערונג פון 1880 ביז 1910
מזרח־פרייסן	18 218	13 027	5 191
מערב־פרייסן	26 547	13 954	12 593
פאמערן	13 886	8 862	5 024
פויזן	56 609	26 512	30 097
שלעזיען	52 682	44 985	7 697
סך־הכל	167 942	107340	60 602

פאר דרייסיג יאר האבן די דאזיגע פינף פראווינצן פארלארן מער פון זעכציג טויזנט אידן, חוץ דעם נאטירליכן צוואקס, ד. ה. אז זיי האבן פאר־

לארן מער פון א דריטל (36,1 פראצענט) פון דער צאל אידן, וואס איז געװען אין 1880־טן יאר, און צו דעם דארף מען נאך צוגעבן דעם מותר פון די געבוירענע איבער די געשטארבענע פאר די פארגאנגענע דרייסיג יאר. די פראצענטועלע פארקלענערונג פון דער אידישער באפעלקערונג אין באזונדערע פראווינצן פאר די נעזאנטע דרייסיג יאר וועט זיין פאלגנדיגע:

1.	מזרח־פרייסן	28,90
2.	מערב־פרייסן	47,43
3.	פאמערן	36,17
4.	פויזן	53,16
5.	שלעזיען	14,61

פויזן האט פארלוירן פאר דרייסיג יאר מער פון א העלפט פון אירע אידן — 53,16 פראצענט; מערב־פרייסן האט אנגעוואורן פאר דרייסיג יאר אויך כמעט א העלפט פון אירע אידן — 47,43 פראצענט; פאמערן — מער פון א דריטל — 36,17 פראצענט; מזרח־פרייסן — מער פון א פערטל פון אלע אידן פונם דאזיגן קאנט — 28,90; און נאר שלעזיען האט אנגעוואורן ניט זעהר קיין גרויסן פראצענט פון אירע אידן, נאר דאך אויך א זיבעטל.

אין גאנץ פרייסן איז צונעקומען פאר די דערמאנטע דרייסיג יאר 52,077 אידן, אדער 14,3 פראצענט. אזוי ווי אין פינף פראווינצן, ווי מיר האבן געזעהן העכער, איז די צאל אידן געווארן קלענער אויף 60,602 נפשות, קומט אויס, אז אין אלע איבעריגע פראווינצן איז דער צוואקס געווען: 52 077 + 60 602 = 112 679. אין וואסערע־זשע פראווינצן פון פרייסן האבן זיך דער־עיקר קאנצענטרירט די דאזיגע מער פון 112 טויזנט אידן? פון אכט פראווינצן, וואס האבן נעהאט א צוואקס פון 112 679 אידן פאר דרייסיג יאר — פון 1880 ביז 1910 — האבן צוויי פראווינצן — די שטאט בערלין און די פראווינץ בראנדענבורג, וועלכע באשטייט פאקטיש פון די פארשטעט פון בערלין, — באקומען 85 052 אידן אדער מער פון 75 פראצענט פונם גאנצן צוואקס פון אלע אכט פראווינצן.

מיר האבן העכער נעזאגט, אז אין די פראווינצן, וואו די צאל אידן פארקלענערט זיך, איז די באפעלקערונג א געמישטע. מיר וועלן ברייננען איינינע דאטן, וועלכע וועלן באלייכטן די דאזיגע פראגע.

אין פויזן איז די באפעלקערונג באשטאנען פון פאלגנדיגע נאציעס (1910):

1. פאלאקן	1 290 723	61,48 %
2. דייטשן	780 276	37,16 %
3. אידן	26 466	1,26 %
4. אנדערע פעלקער	2 366	0,10 %
סך־הכל	**2 099 831**	**100,0**

אינטערעסאנט איז, וואס פון 26 466 אידן האבן נאר 22 אנגעגעבן פויליש פאר זייער מוטער־שפראך; אלע־ושע איבעריגע 26 444 אידן האבן אנגעגעבן די דייטשע שפראך פאר זייער מוטער־ע׳פראך און האבן דערמיט געהויבן דעם פראצענט פון די דייטשן אין דער דאזיגער פראווינץ. פארשטייט זיך, אז בנוגע צום גאנצן קאנט קאן די קליינע צאל אידן ניט געבן דער דייטשער מינדערהייט קיין גרויסע שטיצע. ס׳זיינען אבער פאראן שטעט אין דער דאזיגער פראווינץ, וואו אידן מאכן אויס מער פון צען פראצענט און אזא באדייטנדיגע צאל שפילט שוין א ראלע אינם קאמף, וואס קומט דארט פאר צווישן די דייטשן און פאלאקן.

די פארקלענערונג פון דער אידישער באפעלקערונג אין פויזן, אין דער דאזיגער אמאליגער פוילישער פראווינץ, וואו די אידן האבן לאנגע יארן נעשפילט א באדייטנדיגע ראלע און וואו זיי האבן פארמאגט גאנץ גרויסע אידישע קהלות, שטעלט פאר מיט זיך אזא אינטערעסאנטע ערשיינונג, אז ס׳לוינט זיך אביסל נענויער אויף איר פארהאלטן.

טאבעלע XLI

די אידן אין פויזן אין 19־טן יארהונדערט.

יאר	אבסאלוטע צאל אידן	דער פראצענט אידן לגבי דער גאנצער באפעלקערונג	1849=100
1819	55 771	—	—
1849	76 757	5,70	—
1861	74 272	5,10	96,7
1871	61 982	3,90	80,7
1880	56 609	3,30	73,7
1890	44 346	2,50	57,7
1900	35 327	1,90	46,0
1910	26 512	1,26	34,5

אין די ערשטע דרייסיג יאר — פון 1819 ביז 1849־טן יאר — איז די אידישע באפעלקערונג פון פויזן פארגרעסערט געווארן אויף מער פון 20 טויזנט אידן, אויף 37,9 פראצענט. פון דעמאלט אן הויבט זיך אן די אומאויפהערליכע פארקלענערונג פון דער אידישער באפעלקערונג, וואס מען זעהט בולט פון דער לעצטער שורה פון דער טאבעלע. נעמען מיר די צאל אידן פון 1849־טן יאר פאר 100, קומט אויס, אז אין 1910־טן יאר איז פון די דאזיגע הונדערט גע־ווארן סך־הכל 34,5. די פארקלענערונג פאר 60 יאר דערגרייכט 65,5 פרא־צענט, צוויי דריטל. בנוגע צו דער אלגעמיינער באפעלקערונג האבן אידן אויסגעמאכט אין פויזן: אין 1849־טן יאר — 5,70 פ־אצענט און אין 1910־טן יאר שוין נאר 1,26, כמעט פינף מאל ווייניגער.

ביז די זיבציגער יארן האט אויסגעוואנדערט פון פויזן דער אידישער ארימער בעל־מלאכה, וועלכער האט אפגעטראטן זיין ארט דעם פוילישן בעל־מלאכה; שפעטער איז אבער געקומען אויך די רייהע פאר די אידישע בורזשואזע קלאסן און פון די 70־ער יארן אן ווערן ארויסגעשטויסן פון פויזן אפילו די אידן, וואס האבן עקאנאמיש זיך דערשלאגן א גאנץ הויכע מדרגה. די סבות, וועלכע האבן געבראכט דערצו, אז די אידן האבן געמוזט פארלאזן פויזן, זיינען בערך דיזעלבע, וואס אין בעהמען און אין מערן. וואס מער די פוילישע באפעלקערונג האט זיך באזעצט אין די שטעט און האט זיך אנגעהויבן פארנעמען מיט שטאטישע פראפעסיעס, וואס מער ס'זיינען אויסגעוואקסן די בירגערליכע קלאסן ביי דער ארומיגער באפעלקערונג, וואס פארביטערטער ס'איז געווארן דער נאציאנאלער קאמף צווישן די פאלאקן און די דייטשן און וואס מער דער דאזיגער קאמף האט באאיינפלוסט דאס עקאנאמישע לעבן, — אלץ ווייניגער ארט איז געבליבן פאר דער אידישער פארמיטלעריי און פאר דער אידישער האנטווערקעריי, אלץ מער האט דער צווישן־עלעמענט געמוזט ארויסגעשטויסן ווערן.

ערשט צוריק מיט 70 יאר האבן די אידן געשפילט גאר א באדייטנדיגע ראלע אין די שטעט פון דער פראווינץ פויזן — זיי האבן אבער געמוזט אפטרעטן דאס ארט די פאלאקן. ווי ס'איז געפאלן די צאל פון די אידן אין די שטעט, זעהט מען פון ציפערן, ז. 129.

מיר זעהען, אז אין 1840־טן יאר זיינען נאך געווען 26 שטעט, וואו די אידן האבן אויסגעמאכט מער פון 20 פראצענט פון דער גאנצער באפעל־קערונג און אין 1905־טן איז שוין נים געווען קיין איין שטאט אזעלכע אין גאנץ פויזן. אין 1840־טן יאר זיינען נאך געווען אפילו צוויי שטעט, וואו אידן

דער פראצענט פון די אידן אין שטעט מיט מער פון 2000 איינוואוינער:

דער פראצענט	די צאל שטעט	
	1840	1905
מער פון 50 % אידן	2	—
פון 30 ביז 50 % „	14	—
פון 20 ביז 30 % „	10	—
סך־הכל שטעט מיט מער פון 20 % אידן	26	—
„ „ פון 10 % ביז 20 % „	29	7

האבן אויסגעמאכט מער פון 50 פראצענט — אן אבסאלוטע מערהייט, און 14 שטעט, וואו אידן האבן אויסגעמאכט פון 30 ביז 50 פראצענט. אין די דאזיגע אלע שטעט מאכן די אידן איצט אויס א נישטיגע מינדערהייט, וועלכע האלט אין איין פאלן. און אין די איינענע שטעט, וואו די צאל אידן האט זיך אבסאלוט פארקלענערט, האט זיך די צאל פאלאקן עטליכע מאל פארגרעסערט. אין 1840־טן יאר האבן נאר איינציגע שטעט אין פויזן געהאט א פוילישע מערהייט און אין 1910־טן יאר האט שוין כמעט דאס רוב פויזנער שטעט געהאט א פוילישע מערהייט. די פאלאקן פירן מיט ערפאלג דעם קאמף ניט נאר מיט די אידן, נאר אויך מיט די דייטשן, הגם די לעצטע גובר צו זיין איז, פארשטייט זיך, אביסל שווערער, ווי די אידן. דאך מוז מען מודה זיין, אז דער פוילישער עלעמענט אין די פויזנער שטעט וואקסט אויפן חשבון פונם דייטשן. אין די 129 פויזנער שטעט איז די באפעלקערונג באשטאנען:

יאר	דייטשן		פאלאקן	
	אבסאלוטע צאל	פראצענט	אבסאלוטע צאל	פראצענט
1890	300 600	55,4	240 300	44,5
1910	369 556	51,0	351 385	48,6

מיר זעהען, אז דער פראצענט דייטשן איז געווארן קלענער — פון 55,4 פראצענט ביז 51,0. פארקערט, דער פראצענט פאלאקן האט זיך פארגרעסערט

פאר די 20 יאר פון 44,5 ביז 48,6 פראצענט. ביי די דייטשן איז צוגעקומען אין די שטעט פאר 20 יאר 68 956 נפשות אדער 22,8 פראצענט און ביי די פאלאקן 111 085 נפשות אדער 46,2 פראצענט; דער צוואקס איז ביי די פאלאקן געווען צוויי מאל שטארקער, ווי ביי די דייטשן.

דערמאנען מיר זיך נאך, אז די אידן אין פויזן זיינען צוגערעכנט צו די דייטשן און אז די גרעסטע מערהייט אידן וואוינט אין די שטעט, וועלן מיר קומען צום אויספיר, אז פאקטיש האבן די פאלאקן אין 1910־טן יאר שוין געהאט אן אבסאלוטע מערהייט אין די שטעט.

לאמיר איצט איבערגיין צו דער קאנצענטראציע פון די פריסישע אידן אין גרויסע שטעט און אין גרויסע קהלות.

אין 1817־טן יאר האבן געוואוינט אין דערפער 19,8 פראצענט פון אלע פריסישע אידן און אין 1910־טן יאר 13 פראצענט. ביי דער גאנצער באפעל־קערונג האט אין 1817־טן יאר געוואוינט אין דערפער 75 פראצענט פון אלע איינוואוינער און אין 1910־טן יאר מער פון 52 פראצענט.

די קאנצענטראציע פון די אידן אין גרויסע שטעט ווערט ערשט קלאר, ווען מיר טיילן אלע וואוין־ערטער אין עטליכע קאטעגאריעס לויט דער אבסאלוטער צאל איינוואוינער און מיר פארגלייכן די אידישע מיט דער אלגעמיינער באַ־פעלקערונג.

טאבעלע XLII

די פריסישע אלגעמיינע און אידישע באפעלקערונג אין פארשיידענע טיפן מקומות (1910).

מקומות	פון 100 נפשות פון דער גאנצער באפעלקערונג	פון 100 נפשות פון דער אידישער באפעלקערונג
מיט מער פון 100 טויז. איינוו.	22,44	59,49
פון 50 ביז 100 טויז. „	5,72	3,98
פון 20 ביז 50 טויז. „	8,96	8,15
ווייניגער פון 20 טויז. „	62,88	28,38
סך־הכל	100,0	100,0

Concentrarea lor în orașe mari

נעמען מיר די גאר גרויסע שטעט (מיט מער פון 100 טויזנט איינוואוינער), זעהען מיר, אז אין אזעלכע מקומות וואוינען כמעט דריי פינפטל (59,49) פון אלע פרייסישע אידן און נאר 22,44 פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג. נעמען מיר די קליינע פונקטן (מיט ווייניגער פון 20 טויזנט איינוואוינער), זעהען מיר פארקערט, אז ביי דער גאנצער באפעלקערונג וואוינען אין אזעלכע קליינע מקומות מער פון דריי פינפטל (62,88) און ביי אידן נאר 28,38 פראצענט.

די קאנצענטראציע פון די פרייסישע אידן אין גרויסע מקומות איז געגאנגען באזונדער אינטענסיוו די לעצטע צענדליגער יארן. פון הונדערט פרייסישע אידן האבן געלעבט אין

מקומות	1885	1910
מיט מער פון 100 טויז. איינוו.	32,67	59,49
פון 20 ביז 100 טויז. „	13,50	12,13
ווייניגער פון 20 טויז. „	53,83	28,38
סך־הכל	100,0	100,0

Tendința de concentrare spre orașe mari

אין 1885־טן יאר האט געלעבט אין גאר גרויסע שטעט ניט ווייניגער פון א דריטל פון אלע פרייסישע אידן און אין 1910־טן יאר — דריי פינפטל. אין קליינע מקומות האט געוואוינט אין 1885־טן יאר מער פון א העלפט (53,83) פון אלע פרייסישע אידן און אין 1910־טן נאר 28,38 פראצענט.

לגבי דער אלגעמיינער באפעלקערונג מאכן די אידן אויס אפילו אין די שטעט גאר ניט קיין גרויסן פראצענט. אין איינגע קליינע שטעט, וואו ס'זיינען פאראן ניט קיין גרויסע קהלות, מאכן די אידן אויס מער פון 10 פראצענט. נעמען מיר אידישע קהלות מיט מער פון טויזנט אידישע נפשות, וועלן מיר גע־פינען, אז אין 1910־טן יאר זיינען געווען פינף שטעט, וואו די אידן האבן אויס־געמאכט פון 5 ביז 10 פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג; אין צען שטעט האבן די אידן אויסגעמאכט פון 2 ביז 5 פראצענט, און אין אלע איבעריגע שטעט ווייניגער פון צוויי פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג.

אינטערעסאנט איז די קאנצענטראציע פון די אידן אין גרעסערע קהלות. די טאבעלע XLIII גיט אונז זעהר אינטערעסאנטן מאטעריאל וועגן דער

דאזיגער פראגע, באלייכטנדיג די אנטוויקלונג פון די אידישע קהלות אין פרייסן פאר א גאנצן יארהונדערט כמעט (פון 1817 ביז 1910). פון דער דאזיגער טאבעלע זעהען מיר, ראשית, אז אין 1817־טן יאר איז ניט געווען אין פרייסן קיין איין קהלה מיט מער פון 5 טויזנט אידן, שוין אפגערעדט פון קהלות מיט מער פון 10 טויזנט אידישע נפשות. אין 1910־טן יאר האבן געוואוינט אין קהלות מיט מער פון 10 טויזנט אידן קרוב צו א העלפט (44,0) פון אלע פרייסישע אידן און אין קהלות מיט מער פון 5 טויזנט אידן טאקי כמעט א גאנצע העלפט — 48,9 פראצענט. די מערהייט פון די פרייסישע אידן — גאנצע 59,8 פראצענט — האבן אין 1817־טן יאר געוואוינט אין קהלות מיט ווייניגער פון 500 אידישע נפשות; אין 1910־טן יאר האבן אין אזעלכע קליינינטשקע קהלות שוין געוואוינט סך־הכל — 31,2 פראצענט. גרויסע קהלות אין 1817־טן יאר האבן געקאנט הייסן די, וואס האבן פארמאגט דעמאלט פון דריי ביז פינף טויזנט אידן — און אין אזעלכע גרויסע קהלות, לויט דעם דעמאלטיגן מאס־שטאב, האבן געוואוינט 11,9 פראצענט פון אלע פרייסישע אידן.

טאבעלע XLIII

די פרייסישע אידן אין פארשיידענע טיפן קהלות.

קהלות	1817 די צאל קהלות	1817 אבסאלוטע צאל אידן	1817 % פון אלע אידן אין פרייסן	1910 די צאל קהלות	1910 אבסאלוטע צאל אידן	1910 % פון אלע אידן אין פרייסן
מיט מער פון 10 טויזנט אידן	—	—	—	6	182 672	44,0
פון 5 ביז 10 טויזנט אידן	—	—	—	3	20 498	4,9
פון 3 ביז 5 טויזנט אידן	4	15 677	11,9	2	8 548	2,0
פון 1 ביז 3 טויזנט אידן	17	23 378	17,7	23	44 276	10,7
פון 500 ביז 1000 אידן	21	14 091	10,6	43	30 303	7,2
סך־הכל	42	53 146	40,2	77	286 297	68,8

לאמיר זיך נאך אביסל אפשטעלן אויף דער אנטוויקלונג פון א פאר פון די גרעסטע אידישע קהלות. צום ערשט וועגן בערלין.

דער וואוקס פון דער שטאט בערלין בכלל און פון איר אידישער קהלה בפרט איז פארגעשטעלט אין דער קומענדיגער טאבעלע.

די בערלינער אלגעמיינע און אידישע באפעלקערונג פאר 100 יאר.

יאר	די גאנצע באפעלקערונג	די אידישע באפעל־קערונג	1811=100 ביי דער גאנצער באפעלק.	1811=100 ביי אידן
1811	169 763	3 292	100	100
1840	328 692	6 456	193	196
1855	432 685	12 675	255	385
1871	825 937	36 015	486	1 098
1880	1 122 330	53 916	661	1 639
1890	1 578 794	79 286	930	2 409
1900	1 888 848	92 206	1 113	2 802
1910	2 071 257	90 013	1 220	2 736

די אידישע באפעלקערונג האט זיך פארגרעסערט פארן גאנצן פעריאד -- פון 1811 ביז 1910־טן יאר — זיבן און צוואנציג מאל, ווען די גאנצע באפעלקערונג נאר צוועלף מאל. דעם דאזיגן גאנצן פעריאד קאן מען אבער טיילן אין דריי שטארק פארשידענע עפאכעס.

1. ביז 1840־טן יאר,
2. פון 1840־טן ביז 1880־טן און
3. פון 1880־טן ביז 1910־טן.

אין דער ערשטער עפאכע — פון 1811 ביז 1840 — איז די אידישע באפעלקערונג געוואקסן כמעט גלייך מיט דער ארומינער באפעלקערונג, לאנגזאם און פאמעליך. פון די 40־ער יארן הויבט אן בערלין גיך וואקסן; דער האנדל בליהט און וואקסט; די אינדוסטריע קומט נאכן האנדל, פארברייטערט זיך און פארפעסטיגט זיך — און אין דער דאזיגער צייט וואקסט די אידישע באפעל־קערונג א סך שנעלער און אינטענסיווער, ווי די ארומיגע באפעלקערונג; אין דער דריטער עפאכע — פון די אכציגער יארן, ווען בערלין איז שוין זאט מיט האנדלס־עלעמענטן און אינטעליגענץ, און דער צענטר פון דער אנטוויקלונג טראגט זיך אריבער אויף דער גרויס־אינדוסטריע, שטעלט זיך איין כמעט א

גלייכגעוויכט צווישן דעם וואוקס פון דער אידישער און פון דער אלגעמיינער באפעלקערונג.

די באר וואס ארויסגעזאגטע געדאנקען ווערן גוט אילוסטרירט פון די דאטן, וואס זיינען געבראכט אין דער לעצטער שורה פון דער לעצטער טאבעלע. פון הונדערט נפשות אין 1811 זיינען געווארן:

יאר	ביי דער גאנצער באפעל־קערונג	ביי דער אידישער באפעל־קערונג
1840	194	196
1880	661	1639
1910	1220	2736

אלזא ביז 1840־טן האט זיך אי די אידישע אי די אלגעמיינע באפעלקערונג פון בערלין כמעט פארדאפלט; פון 1840 ביז 1880 האט זיך די אידישע באפעלקערונג פארגרעסערט מער פון אכט מאל, און די גאנצע באפעלקערונג נאר מער פון דריי מאל; פון 1880 ביז 1910 האט זיך די אידישע באפעלקערונג פארגרעסערט אביסל מער פון אנדערטהאלבן מאל, און די אלגעמיינע כמעט צוויי מאל.

דער פראצענט פון צוואוקס פאר די אנגעוויזענע דריי עפאכעס איז געווען פאלגנדיגער:

יארן	ביי דער גאנצער באפעל־קערונג	ביי דער אידישער באפעל־קערונג
1840—1811	93,0	96,1
1880—1841	241,4	734,8
1910—1881	84,5	66,9
1910—1811	**112,0**	**263,6**

פון די דאזיגע ציפערן איז קלאר, אז אין ערשטן פעריאד נייט דער וואוקס גלייך ביי דער אלגעמיינער און ביי דער אידישער באפעלקערונג; אין צווייטן

פעריאד וואקסט די אידישע באפעלקערונג א סך אינטענסיווער, און צום סוף פון 19־טן יארהונדערט הויבט אן דער וואוקס פון דער אידישער באפעלקערונג אין בערלין אפשטיין פונם וואוקס פון דער גאנצער באפעלקערונג. דאס דאזיגע אפשטיין פונם וואוקס פון דער אידישער באפעלקערונג הויבט זיך אן אין דער אמתן טאקע צום סאמע סוף פון 19־טן יארהונדערט — פון 1895־טן יאר.

לגבי דער גאנצער באפעלקערונג האבן אידן אויסגעמאכט אין בערלין:

אין 1811־טן יאר	1,94 %
„ 1840 „ „	1,96 „
„ 1855 „ „	2,93 „
„ 1871 „ „	4,36 „
„ 1880 „ „	4,80 „
„ 1890 „ „	5,02 „
„ 1900 „ „	4,88 „
„ 1910 „ „	4,34 „

דעם העכסטן פראצענט לגבי דער אלגעמיינער באפעלקערונג האבן אידן דערגרייכט אין 1890־טן יאר — 5,02; נאך גרעסער איז געווען דער פראצענט פון די אידן אין 1895־טן — 5,13.

אינטערעסאנט איז צו זעהן, וואסער א טייל פון אלע פרייסישע אידן האט בערלין פארמאגט אין פארשיידענע צייטן פון באטראכטן פעריאד.

אין בערלין האט געוואוינט פון אלע פרייסישע אידן:

1. אין 1816־טן	2,72 %
2. „ 1840 „	3,31 „
3. „ 1874 „	11,06 „
4. „ 1880 „	14,82 „
5. „ 1890 „	21,31 „
6. „ 1900 „	23,50 „
7. „ 1910 „	21,64 „

צוריק מיט הונדערט יאר האט אין בערלין געוואוינט סך־הכל איין זיבן און דרייסיגסטל פון אלע פרייסישע אידן, און אין 1910־טן מער פון א פינפטל.

מיר פארשפארן זאגן, אז דער קאלאסאלער וואוקס פון דער בערלינער קהלה איז ארויסגערופן ניט פון נאטירליכן צוואקס, נאר פון צוואנדערונג. אום

צו זעהן, אויף וויפיל די צוואנדערונג איז געווען שטארקער פונם נאטירליכן צוואקס, וועלן מיר בריינגען איינינע ציפערן:

יארן	נאטירליכער צוואקס ביי די אידן אין בערלין	צוואנדערונג פון אידן קיין בערלין
1871—1861	2 518	14 544
1880—1871	5 516	12 385
1890—1880	5 728	19 642
1890—1861	**13 762**	**46 571**

Creșterea naturală; și prin emigrație (din provincii)

פאר אלע דרייסיג יאר איז די צוואנדערונג געווען דריי מיט א האלבן מאל מער, ווי דער נאטירליכער צוואקס. אבסאלוט איז די גרעסטע צוואנדערונג געווען אין די לעצטע צען יאר — פון 1880 ביז 1890. רעלאטיוו איז די צוואנדערונג געווען גרעסער אין די ערשטע צען יאר, ווען זי איז געווען כמעט זעקס מאל שטארקער, ווי דער נאטירליכער צוואקס.

פון וואנען האט מען עמיגרירט קיין בערלין? דער עיקר פון די פראווינצן, וואס ווענן דער פארקלענערונג פון זייער אידישער באפעלקערונג האבן מיר גערעדט העכער. אין בערלין זיינען אין די זיבעציגער און אכטציגער יארן געווען צוויי דריטל אידן, וועלכע זיינען ניט געבוירן געווארן אין דער דאזיגער שטאט. פון די דאזיגע צוויי דריטל בערלינער אידן, וואס זיינען אנגעקומען פון אנדערע מקומות, זיינען געווען ביז 20 פראצענט פון פוזן; פון מזרח־ און מערב־פרייסן — 12 פראצענט. אין בערלין איז אבער אויך דא א גרויסע צאל אויסלענדישע אידן: פון עסטרייך און רוסלאנד. אין 1900־טן יאר איז געווען אין בערלין — 11 651 אויסלענדישע אידן, 12,6 פראצענט פון אלע בערלינער אידן. אין 1905־טן — 18 316 אויסלענדישע אידן, 18,4 פראצענט פון אלע בערלינער אידן.

מיר האבן ביז אהער גערעדט וועגן, אזוי צו זאגן, קליין־בערלין; נעמען מיר גרויס־בערלין, ד. ה. מיט די פארשטעט שארלאטענבורג, שענעבערג, ווילמערסדארף און אנדערע, באקומען מיר, אז אין בערלינער קהלה זיינען פאראן 143 975 אידן, וועלכע מאכן אויס 4,05 פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג און אקוראט א דריטל פון אלע פרייסישע אידן.

פראגעס.

1. וויפיל זיינען געווען אידן אין דייטשלאנד: אין 1871־טן יאר? אין 1910־טן?

2. וואסער א פראצענט האבן אידן אויסגעמאכט אין דייטשלאנד: אין 1871־טן יאר? אין 1910־טן?

3. וואסער א באפעלקערונג וואקסט אינטענסיווער: די אלגעמיינע אדער די אידישע?

4. מיט וואס דערקלערט זיך דער שוואכער וואוקס פון דער אידישער באפעלקערונג אין דייטשלאנד?

5. וואסער א פראצענט דייטשע אידן וואוינט: אין פרייסן? אין בייערן? אין עלזאס־לאטרינגען?

6. וואסער א פראצענט פון דער באפעלקערונג וואוינט אין גרויסע שטעט (מיט מער פון 100 טויזנט איינוואוינער): ביי דער גאנצער באפעלקערונג? ביי די אידן?

7. וואסער א פראצענט דייטשע אידן וואוינט אין בערלין? אין גרויס־בערלין?

8. וואסער א פראצענט דייטשע אידן האט געוואוינט אין 1900־טן יאר אין קהלות מיט מער פון 10 טויזנט אידן? אין 1905־טן יאר?

9. וויפיל זיינען געווען אידן אין פרייסן: אין 1816־טן יאר? אין 1840־טן? אין 1880־טן? אין 1910־טן?

10. פארוואס שטייט אָפּ דער צוּוואקס פון דער אידישער באפעלקערונג פון פרייסן אין פארגלייך מיט דעם צוּוואקס ביי דער ארומיגער באפעלקערונג?

11. ווי אזוי קאן מען טיילן די פראווינצן פון פרייסן?

12. אין וועלכע פרייסישע פראווינצן ווערט פארקלענערט די אבסאלוטע צאל אידן?

13. וואסער א פראצענט אידן האט פארלארן פון 1880 ביז 1910־טן: פויזן? מערב־פרייסן? מזרח־פרייסן? פאמערן?

14. פון וואסערע פעלקער באשטייט פויזן?

15. וואסער א שפראך האבן די פויזנער אידן אנגעגעבן אין 1910־טן יאר פאר זייער מוטער־שפראך?

16. וויפיל אידן זיינען געווען אין פויזן: אין 1819־טן? אין 1849־טן? אין 1871־טן? אין 1890־טן? אין 1910־טן?

17. אויף וויפיל פראצענט האט זיך פארקלענערט די צאל אידן פון 1849־טן ביז 1910־טן?

18. מיט וואס דערקלערט זיך די פארקלענערונג פון דער צאל אידן אין פויזן?

19. וויפיל זיינען געווען אין פויזן שטעט מיט מער פון 50 פראצענט אידן: אין 1840־טן? אין 1905־טן?

20. וויפיל זיינען געווען אין פויזן שטעט מיט מער פון 20 פראצענט אידן: אין 1840־טן? אין 1905־טן?

21. וואסער א נאציע פארנעמט אין די פויזנער שטעט דאס ארט פון די אידן?

22. וואסער א פראצענט פרייסישע אידן האבן געוואוינט אין דערפער: אין 1817־טן? אין 1910־טן?

23. וואסער א פראצענט פרייסישע אידן האבן געוואוינט אין שטעט: אין 1817־טן? אין 1910־טן?

24. וואסער א פראצענט פרייסישע אידן האט געוואוינט אין גרויסע שטעט (מיט מער פון 100 000 איינוואוינער): אין 1885־טן? אין 1910־טן?

25. וואסער א פראצענט פרייסישע אידן האט געוואוינט אין גרויסע קהלות (מער פון 10 טויזנט אידן): אין 1817־טן? אין 1910־טן?

26. וויפיל אידן זיינען געווען אין בערלין: אין 1811־טן? אין 1840־טן? אין 1880־טן? אין 1910־טן?

27. וויפיל מאל האט זיך פארגרעסערט פאר הונדערט יאר די גאנצע באַ־פעלקערונג פון בערלין? די אידישע?

28. וואסער א פראצענט לגבי דער גאנצער באפעלקערונג האבן אידן אויסגעמאכט אין בערלין: אין 1811־טן? אין 1855־טן? אין 1890־טן? אין 1910־טן?

29. וואסער א פראצענט פרייסישע אידן האט געוואוינט אין בערלין: אין 1816־טן? אין 1840־טן? אין 1880־טן? אין 1900־טן? אין 1910־טן?

30. וויפיל האט באטראפן אין בערלין פון 1861־טן יאר ביז 1890־טן: דער נאטירליכער צוּוואקס פון אידן? די צוּוואנדערונג?

31. פון וואנען האבן אידן עמיגרירט קיין בערלין?

32. וויפיל זיינען געווען אין בערלין אויסלענדישע אידן אין 1905־טן יאר?

33. וואסער א פראצענט פרייסישע אידן האט געוואוינט אין 1910־טן יאר אין גרויס־בערלין?